

Вишня Остап

Життя та творчість

ОСТАП ВИШНЯ

(1889—1956)

Справжнє ім'я — Павло Михайлович Губенко. Інший псевдонім: Павло Грунський.

Остап Вишня народився 13 листопада 1889 р. на хуторі Чечва біля с. Грунь Зіньківського повіту на Полтавщині (нині Охтирський район Сумської області) в багатодітній селянській родині. Навчався в початковій школі, у 1903р. закінчив Зіньківську двокласну школу, отримав свідоцтво поштово-телеграфного чиновника. У 1907 р. закінчив військово-фельдшерську школу в Києві, працював фельдшером у армії, а пізніше — в хірургічному відділі лікарні Південно-Західних залізниць. Склавши екстерном екзамени за гімназію, у 1917р. вступив на історико-філологічний факультет Київського університету, однак залишив навчання й зайнявся журналістською та літературною діяльністю.

У 1919р. П. Губенко, як і чимало ентузіастів відродження національної культури, діячів, урядовців УНР, потрапив до Кам'янця-Подільського, де написав перший твір — фейлетон "Демократичні реформи Денікіна (Фейлетон. Матеріалом для конституції бути не може)", який за підписом "П. Грунський" був надрукований у кам'янець-подільській газеті "Народна воля".

У 1920 р. він повернувся до Києва. Восени був заарештований органами ЧК і як "особливо важливий контрреволюціонер" відправлений на додаткове розслідування до Харкова.

Не виявивши "компромату" в діях П. Губенка ні за гетьманщини, ні за петлюрівщини, у 1921 р. його випустили із в'язниці. У квітні цього року П. Губенко став працівником республіканської газети "Вісті ВУЦВК" (редагував її В. Блакитний), а кількома місяцями пізніше — відповідальним секретарем "Селянської правди" (редагував С. Пилипенко), на сторінках якої 22 липня 1921 р. під фейлетоном "Чудака, їй-богу!" вперше з'явився підпис Остап Вишня.

Слово гумориста користувалося дедалі більшою популярністю. Виходили одна за одною збірки усмішок: "Діли небесні" (1923), "Кому веселе, а кому й сумне" (1924), "Реп'яшки", "Вишневі усмішки (сільські)" (1924), "Вишневі усмішки кримські" (1925), "Щоб і хліб родився, щоб і скот плодився", "Лицем до села", "Українізуємось" (1926), "Вишневі усмішки кооперативні", "Вишневі усмішки театральні" (1927), "Ну, й народ", "Вишневі усмішки закордонні" (1930); двома виданнями (1928 і 1930) побачило світ зібрання "Усмішок" у чотирьох томах тощо.

Протягом тривалого часу Остап Вишня офіційно не був членом письменницьких організацій. Лише наприкінці 20-х рр., після ліквідації ВАПЛІТЕ, він став одним із організаторів Проліт — фронту. Приятелював із М. Хвильовим і М. Кулішем. У 1930—1931 рр. Письменник створив повноцінний драматургічний твір комедію

"Вячеслав", де порушив проблеми виховання. Твір був опублікований лише після смерті письменника в 1957р. у книзі "Привіт! Привіт!". 26 грудня 1933р. Остап Вишня був заарештований і абсолютно безпідставно звинувачений у спробі вбивства секретаря ЦК КПУ Постишева, зазнає численних тортур і допитів, і зізнався в усьому, чого домагалися від нього слідчі. 23 лютого 1934 р. — судова "трійка" визначила міру покарання — розстріл, а з березня рішенням колегії ОДПУ його замінили десятирічним ув'язненням. Письменник відбував ці строки в Ухті, Комі АРСР, на руднику Еджит-Кирта. Виконував різні роботи, працював фельдшером, плановиком у таборі, у редакції багатотиражки Ухтпечтабору "Северный горняк", де написав 22 нариси про трударів, які мріють завоювати суворий північний край.

У 1943 р. Остап Вишня вийшов на волю, наступного року повернувся до літературної діяльності, надрукувавши 26 лютого в газеті "Радянська Україна" усмішку "Зенітка", що обійшла усі фронти, часто звучала по радіо.

Через кілька років виходять політичні фейлетони та памфлети "Самостійна дірка" (1945), збірки гумору "Зенітка" (1947), "Весна-красна" (1949), "Мудрість колгоспна" (1952), "А народ воювати не хоче" (1953), "Великі ростіть!" (1955), "Нещасне кохання" (1956) та ін. Він працював над перекладами творів російських та світових класиків — М. Гоголя, А. Чехова, О. Сухо-во-Кобиліна, Марка Твена, О.Тенрі, Я— Гашека, Я— Неруди. Проводив велику громадську роботу (був членом редколегії журналу "Перець" і одним із найактивніших його співробітників, членом правління Спілки письменників України).

У 1955р. Остап Вишня був реабілітований судовими органами, а 28 вересня 1956р. письменник помер.

Остап Вишня — письменник, який у 20-х рр. заохотив мільйонні маси до читання української літератури. Він був "королем українського тиражу". За життя гумориста побачило світ понад 100 збірок його творів, деякі неодноразово перевидувалися.

У великому творчому доробку письменника представлені різноманітні жанри малої прози (усмішка, гумореска, фейлетон, памфлет, автобіографічне оповідання), але скрізь присутній іронічно усміхнений автор у ролі мудрого, дотепного оповідача. Остап Вишня ввів в українську літературу й утвердив у ній новий різновид гумористичного оповідання, що його сам же й назвав усмішкою. Лаконізм, влучність, дотепність, іронічність, обов'язкова присутність автора (в ліричних відступах, окремих репліках оповідача) створюють загальну викривальну тональність такого твору. В Остапа Вишні є цілі тематичні цикли усмішок: сільські, кримські, закордонні, реконструктивні, київські, мисливські тощо. Найперше привертає увагу художній типаж в усмішках — багатий, своєрідний і різноманітний, як різноманітні й уособлені ним вади, недоліки. Можна сказати, і персонажі, зображені в творах, і проблеми, осмислені автором,— це сама дійсність, це саме життя села в неповторній вишнівській художньо-гумористичній інтерпретації. В усмішках і фейлетонах "Село — книга", "Як гусениця у дядька Кіндрата штани з'їла...", "Газета — дуже велике діло", "Сільська юстиція", "Гіпно-баба" персонажі розкриваються в несподіваних життєвих ситуаціях. Тут проявляється неповторне обдаровання митця влучно підмітити негативне, своєрідно "вжитися" в

створюваний образ героя чи антигероя, знання оригінальних людських типів, численних життєвих бувальщин, зрештою всіх тих реалій, що природно ввійшли в його гумористику (сюжети, комічні колізії, риси облич і вдачі героїв, дотепи, вихоплені з народного мовлення слівця, фразеологізми, інтонації тощо).

Остап Вишня бачив порочне й потворне в житті, але ототожнював його з "хворобами" зростання, які, вірилося, можна з часом перебороти. Втім, це була одна з численних ілюзій, що їх у 20-ті роки сповідувало чимало сумлінних, чесних митців. Гуморист зі широю вірою в успіх справи створює цикл українознавчих усмішок "Українізуємось" (у 1926—1929 рр. збірка витримала шість видань), у яких провідним був мотив відродження національної гідності народу. В усмішках ставляться проблеми розвитку національної мови, культури, вільного й повного впровадження мови в державне користування. Не випадково майже п'ять десятиліть для цих творів було визначено "надійне" місце зберігання — спецфонд: закладені в них ідеї були не сумісні з ідеологічними догмами щодо загального інтернаціоналізму, "зближення" й "злиття" націй.

З добрим усміхом, не уникаючи й іронічних клинів над недоліками Остап Вишня відтворює окремі епізоди з літпроцесу ("Плуг", "Понеділок", "Вісті"); друкує добірку шаржів на М. Хвильового ("Синя трясовина"), Г. Косинку ("Однокутний бій"), М. Зерова ("Воскресла") та ін. У театральних усмішках, мистецьких силуетах, усмішках літературних, дружніх шаржах (в останніх використовуються засоби пародійного жанру) влучно відтворюються індивідуальні особливості митців, атмосфера тогочасного літературно-мистецького життя.

Але найбільшу увагу серед творів Остапа Вишні привертають, безперечно, "Мисливські усмішки", які він складав протягом тривалого часу, а найповніше видання було здійснене вже після його смерті — в 1958 році.

"Мисливські усмішки" Остапа Вишні в українській літературі — явище унікальне. У них спостерігаємо оригінальний синтез народного анекдоту й пейзажної лірики. Пейзажі ці досить лаконічні. Одна-дві деталі, схоплені усміхненим поглядом, так доречно вкраплюються в текст оповіді, що без них не можна уявити ні загального тла полювання, ні відповідного настрою. Усмішки "Заєць", "Лисиця", "Лось", "Ведмідь", "Ружжо", "Дикий кабан, або вепр", "Як засмажити коропа", "Дика гуска", "Екіпіровка мисливця" перейняті по-справжньому щирим, життєствердним настроєм. Письменник разом зі своїм героєм, який зазвичай є й оповідачем, радіє довколишньому світові, милується природою. Він по-дитячому зворушливий і сентиментальний. Він не прийшов на полювання когось убивати чи "добувати харчі", він прийшов торкнутися якогось іншого, чистого світу, відчутти й себе його часткою. Герой-оповідач Остапа Вишні трохи хитрий, трохи дивакуватий у своєму священнодійстві збирання на полювання, в очікуванні зайця чи лисиці, в поверненні здебільшого без здобичі або й без рушниць чи шапки, але завжди іронічний, доброзичливий і наївний, наче дитина.

Часом розповідь набуває повчального тону, удаваної серйозності, що вже само по собі створює веселий настрій, примушує всміхнутися. І, звісна річ, чимало мисливських

усмішок пересипані розповідями невдах-полювальників (як і сам автор) про якісь неймовірні мисливські подвиги чи бувальщини. Любить письменник обігрувати і якусь деталь (наприклад, стопку, рушницю, забуту вудку), яка вносить комічний струмінь у ситуацію.

"Як варити і їсти суп із дикої качки" — одна з найдотепніших і найліричніших "Мисливських усмішок" Остапа Вишні. Присвячена вона Максимові Рильському. Вперше надрукована в журналі "Перець" 1945 р., вже після повернення письменника із заслання. Від самого початку оповідач веде читача на тихе плесо

рідного лугового озерця, де, виявляється, як спостеріг "всесвіт — ньювідомий орнітолог", теж водяться дикі качки. Збираєтеся, "берете з собою рушницю (це така штука, що стріляє), набої і всілякий інший мисливський реманент, без якого не можна правильно націлятися, щоб бити без промаху, а саме: рюкзак, буханку, консерви, огірки, помідори, десяток укруту яєць і стопку... Стопка береться для того, щоб було чим вихлюпувати воду з човна, коли човен тече...". За цим описом збирання на полювання — неприхована іронія, передчуття неповторної мисливської романтики, відчуття чоловічої свободи, розслаблення від клопотів і метушні, умиротворення. Далі пояснюється сенс вечірньої (на яку ви вже спізналися) і вранішньої "зорьки" — час, коли дика качка з'являється на воді. Спізнення на вечірню "зорьку" — своєрідний ритуал, можливість "посмакувати", насолодитися довколишнім світом.

"Мисливські усмішки" Остапа Вишні, хоч і "мисливські", але навчають не нищити, не вбивати природу, а навпаки дбати про неї, берегти для нащадків. Для ліричного героя цих творів, як і для самого автора, головним є не полювання на звірів чи ловля риби, а сам процес перебування на природі, спілкування з нею.

Отже, слід наголосити, що визначальними особливостями гумору Остапа Вишні є багатство відтінків і барв комічного, по-народному соковита мова, своєрідно діалогізований виклад дії, мудрий, іронічно-усміхнений погляд оповідача на порушені проблеми. Дотепні й художньо неповторні діалоги — один із основних засобів характеристики й оцінки персонажів. Діалогам притаманні неоднозначність, життєво-змістова наповненість, колоритність.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

"Вишневі усмішки (сільські)", "Вишневі усмішки кримські", "Українізуємось", "Вишневі усмішки кооперативні", "Вишневі усмішки театральні" (1927), "Ну, й народ", "Вишневі усмішки закордонні", "Мисливські усмішки", "Моя автобіографія", "Отак і пишу", "Великомученик Остап Вишня".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Остап Вишня // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн.— К., 1994. Кн. 2/ За ред. В.Г. Дончика.
2. Зуб І. Остап Вишня: Літературний портрет. — К., 1989.
3. Дузь І. М. Остап Вишня: Нарис про творчість. — К., 1989.
4. Журавський А. "Скажіть усім, що я не ворог народу..." // Літературна Україна. — 1988. — № 23.

5. Чиб'ю, 1934: Уривки з табірної щоденника//Літературна Україна. — 1989.— 3 серп.
6. Гріга О. Великий життєлюб //Дивослово. — 2005. — № 4.